

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 7 - Number: 25 p. 141-154, Autumn 2023

Kahramanlık İmgesinin Türk Sineması'ndaki İzleri* Traces of the Image of Heroism in Turkish Cinema

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1336684>

Arařtırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
02.08.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.08.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.09.2023

Asya Studies

Mehmet Emin Özervarlı
Öğretmen / MEB
heysen54@gmail.com

ORCID: 0009-0002-8705-5161

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

İnsanın varoluşunu anlama ve tatbik etme isteğinin ortağa çıkardığı yaratıcılık, insan oluşumunun ve gelişiminin önemli faktörlerinden birisi olmuştur. İnsanın sahip olduğu yaratıcılık gücü dinsel/mitolojik düşünce, tiyatro, edebiyat, sinema ve dolayısıyla medeniyetin esasını oluşturmuştur. İnsanın kendi özünü ve evrenini anlaması ve anlamlandırmasında önemli bir işlevi olan mitolojik anlatılar, tiyatro, edebiyat, müzik, resim, heykel ve sinema gibi alanlarda tekrar üretilerek günümüze kadar etkisini devam ettirmektedir. Sinemanın en önemli malzeme kaynağı mitoloji olmuştur. Mitolojiden aldığı anlatıları günümüz teknolojisiyle ve çağdaş bir bakış açısıyla yorumlayarak fantastik bir film türüne dönüştürür ve izleyicilere sunar. Filmlerin oluşturulmasında hangi teknik tercih edilirse edilsin mitolojide değişmeyen kahraman olgusu, iyi/kötü, doğru/yanlış, adalet ve ahlak gibi alt ideolojik kavramlar değişmemektedir. Dünya 1970'li yıllarda kendisini derinden etkileyen birçok krizi yaşamaktaydı. Türkiye de dünyada yaşanan bu krizlerden soyutlanamamıştır. Bu krizlerin Türk sineması üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu süreçte üretilen filmlerde, kahramanlık tiplemesine sık sık yer verilmiştir. Bu şekilde halkın zihin dünyası ile etkileşime geçip etkilemeye çalıştığı söylenebilir. Bu çalışmada, 1970'li yılların Türkiye'sinde kahramanlık anlatılarının yer aldığı birçok filmin ortaya çıktığını gözlemlemekteyiz. "Battal Gazi Destanı", "Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini" ve "Tarkan Mars'ın Kılıcı" filmleriyle bu filmlerin ortaya çıkış biçimlerini ve dönemin toplumsal özelliklerine olan etkilerini göz önünde tutularak düşünce tarzı film çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz verileri günümüz toplum düşünce tarzıyla karşılaştırılarak ortaya koyulmuştur. Bu çalışma ile toplumun yaşadığı olayların, filmlerin içeriği üzerinde önemli izler bıraktığı ve bozulan toplum psikolojisinin kahramanlık algısı aracılığıyla sakinleştirmeye çalışıldığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kahramanlık, Mitoloji, Türk Sineması

Abstract

Creativity, brought about by the desire to understand and apply human existence, has been the most important factor of human formation and development. That creative power of human beings has formed the basis of religious/mythological thought, theatre, literature, cinema and therefore civilization. Mythological narratives, which have an important function in understanding and making sense of one's own essence and universe, are reproduced in fields such as theatre, literature, music, painting, sculpture and cinema and continue their influence until today.

The most important material source of cinema has been mythology. He interprets the narratives he took from mythology with today's technology and a contemporary perspective, transforms them into a fantastic film genre and presents them to the audience. No matter which technique is preferred in the creation of films, sub-ideological concepts such as the unchanging hero phenomenon, good/evil, right/wrong, justice and morality do not change in mythology.

In the 1970s, the world was experiencing many crises that deeply affected it. Türkiye has not been able to isolate itself from this crisis in the world. These crises had significant effects on Turkish cinema. In the films produced in this process, the heroic type was frequently included. In this way, it can be said that the public interacts with the world of mind and tries to influence it. In this study, we observe that many films with heroic narratives appeared in Turkey in the 1970s. With the films "Battal Gazi Epic", "Malkoçoğlu Death Fedailerini" and "Tarkan Sword of Mars", the way these films emerged and their effects on the social characteristics of the period, the way of thinking was analyzed by the method of film analysis. The analysis data has been presented by comparing it with today's society's way of thinking. With this study, it can be stated that the events experienced by the society have left important traces on the content of the films and that the deteriorated social psychology has been tried to calm down through the perception of heroism.

Keywords: Heroism, Mythology, Turkish Cinema

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Özervarlı, M. E. (2023). Kahramanlık İmgesinin Türk Sineması'ndaki İzleri. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(25), 141-154.

GİRİŞ

Paleolitik insanlar, besinlerini üretmeyi bilmedikleri için ancak tabiatın onlara sunduğu hayvansal ve bitkisel kaynakları avcı-toplayıcı bir ekonomik modelle yaşamlarını sürdürmekteydiler. Yeryüzüne gelen ilk kahraman, aynı zamanda Paleolitik Çağ'da avlanan ilk insandır. Bu insanın hayatta kalma mücadelesinde gösterdiği cesaret, kararlılık, çevresindeki insanları koruma ve besleme davranışı ister istemez onu farklı bir seviyeye taşır. Farklı kültür ve toplumların basit bir av sahnesini yıllarca tekrar tekrar okuyup yeni kahraman imgesi ortaya çıkarmaları bu düşüncenin bir göstergesidir. Bu durum mitolojide de farklı değildir. Antik Yunan mitolojisinin önemli kahramanlarından biri yarı tanrı ve yarı insan olan Herkül olmuştur. Herkül de yaratıklarla, yırtıcı hayvanlarla savaşır, çeşitli görevleri yerine getirmek için üstün bir gayret gösterir. Bu yaşadıkları ona “kahraman” statüsünün verilmesini kaçınılmaz hâle getirir (Demirtaş, 2014: 1).

Kahraman unsuru, insanın zihin dünyasında her zaman yer edinmiştir. Zaman içinde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Efsanelerde, hikâyelerde, insandan üstün bir vasıf atfederek işlenen kahraman (Ergin, 2017, s. 8); uzmanların analizlerine göre her daim mükemmelliklerle donatılmış bir ego olarak dile getirilmiştir (Rank, 2016: 81-82). Fransız felsefeci Badiou kahramanlığı, insanüstü üretilen simgesel işaretler olarak vurgulamış; insanın sınırlarını aşan yönüyle dikkat çekici ve şartıcı bir eylem olarak tanımlamıştır (Badiou, 2013). Kahramanlığı tek bir tanım ile ifade etmek pek mümkün değildir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümü, kahramanlığı çeşitli bilimlerin kesiştiği bir bakış açısından tanımlayıp konumlandırmaya çalışmıştır. Bu konumlandırmayı yapabilmek için kahraman sözcüğünün kavramsal analizine değinilerek ifade edilecektir. Kahraman mitinin ruhsal olarak nasıl bir ihtiyacı karşıladığını ve kahramanlık ifadesinin toplumsal düzeyde nasıl ve nelerle anlamlandırıldığı ifade etmeyi bu çalışma ile amaçlanmaktadır.

İnsanlığın varoluşundan itibaren, kahramanlığa yönelik hikâyeler, efsaneler, masallar ve öyküler mitolojik söylemler içerisinde hep yer almıştır. Kuşaktan kuşağa aktarılmaya çalışılan bu söylemler, genel olarak dinî ya da tarihsel öğelerden yola çıkılarak ifade edilmiştir. Toplumların belli dönemlerde yaşadıkları siyasi, sosyal ve ekonomik olaylar mitlerin ortaya çıkmasında önemli bir etki sağlamıştır.

Sanayileşme ve kapitalizmin baş döndürücü bir hızla gelişmesi sonucunda toplumların kültür yapılarında kökten bir değişime neden olmuştur. Bu değişimin içinde yeni teknolojilerinin ortaya çıkışında sinema da kendine bir yer edinmiştir. Toplumlar, ideolojilerini dünyada yaymak için sinemanın anlatım dilinin önemini anlamış ve bu sinema anlatım dilini kullanmışlardır. Bu gelişmeler ışığında Türk toplumunun kendine has kültürü ile oluşturduğu mitolojik anlatımlarla sinemayı etkilediği ve kendi kahramanlarını ortaya çıkardığı ifade edilebilir (Aldemir, 2020).

Bu çalışma, 1960-1975 yılları arasında Türk sinemasının Yeşilçam olarak isimlendirilen bir dönemin ile 2000 sonrası Türk filmlerinde yer verilen kahraman imgesinin ele alınmasına yönelik bir amaç ortaya koymaktadır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ikinci bölümü, “Yeşilçam sinemasının genel özellikleri” incelenmiş ve anlamlandırmaya çalışılmıştır. Yeşilçam’daki filmlerin nasıl tasarlandığı, nasıl üretildiği ve izleyici ile nasıl bir bağ kurulduğu ele alınmıştır. Lakin bu dönemde herhangi bir devlet ve sermaye desteği bulamayan film üreticilerinin maddi olarak beslendikleri tek nokta sinema salonlarını dolduran insanlar oluşturmaktadır. Genelde kırsaldan kente göç etmiş 1960’lı yılların Yeşilçam seyircisinin yaşayış tarzı, karakterleri filmlerin üretim şekliyle birlikte düşünülmeye çalışılmıştır (Alpoğuz, 2019).

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye’de 1960’lardan başlayıp 2000’lerle beraber son seviyeye çıkan siyasi ve sosyal karışıklıkların sinemada kullanılan kahramanlık imgesine olan etkisi incelenmiştir. Bu açıdan “Battal Gazi Destanı”, “Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini” ve “Tarkan Mars’ın Kılıcı” filmleri üzerinden oluşturulan kahramanlık algısının ideolojik film eleştirisi ile ifade ederek bunu vurgulamak amaçlanmıştır. Bu çalışmada kahramanlık ve mitoloji ilişkisine vurgu yapılarak 1970’lerin ve 2000 sonrası siyasi, sosyal ve ekonomik olayların Türkiye’deki bireyler üzerinde bıraktığı etkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Emsal olarak analiz edilen film üzerinden de tespit edilen toplumsal unsurların Türk filmlerinde nasıl bir iz bıraktığı açıklanmaya çalışılmıştır (Aldemir, 2020).

Çalışmanın temel sorunsalını, kahramanlık olgusunun tanımlanması ile konumlandırılması ve ayrıca “Yeşilçam sinemasındaki efsanevi filmlerde işlenen kahraman tipi ve kahramanlık anlatısı, Türk mitolojisinden ve geleneklerinde nasıl etkilenmiş, bu etkilerin sinemaya yansımada nasıl bir değişikliğe uğramıştır?” şeklindedir. Ayrıca 2000 sonrası Türk toplumunda yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik olayların film kahramanları ile nasıl ortaya konulduğunun ifade edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışma bu sorulara cevap bulmak amacıyla hedeflemektedir. Bu amaçla Yeşilçam ve 2000 sonrası filmlerinde kahraman imgesinin Türk mitolojisinden nasıl faydalandığı konusu çalışmanın temel amacı olmuştur.

YÖNTEM

Çalışma, söylem çözümleme yöntemi üzerinden ele alınarak gerçekleştirilmiş ve literatür taraması ile kahraman kavramını tanımlayıcı teorik bilgiler elde edilmiştir. Yapısalcı bir analize yönelerek bu çalışmanın hazırlanmasına devam edilmiştir. Film metinlerinde geçen arketipler ve kahraman imgesini temsilen ortaya konulan anlatılar göstergebilim yöntemi ışığında ifade edilmeye çalışılmıştır. Söylem çözümlemesi ve göstergebilim yöntemleri metin ya da görselin tespit edilen anlamından çok tespit edilmeyen, örtük durumda olan anlamların ortaya çıkarılması için kullanılan yöntemler olmuştur. Film sahnelerinde geçen örtük anlamlar bu yöntemler sayesinde analiz ve değerlendirme yapılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Filmlerin konusu, kahramanları, temel yapısı ve mekânların özellikleri tematik çözümleme kapsamında ele alınacaktır. Türk mitolojisinin ve destancı geleneğinin yapısal özelliklerini yansıtan genel yapısal bir şema oluşturularak değerlendirilmiştir. Kahraman imgesine yer verilen film metinlerinde birbirini izleyen bir olaylar zinciri bakımından ele alınırken mitoloji ve destan geleneği yönünde ise eş zamanlı çözümleme ile ele alınıp anlatılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde biçimsel formda film metinleri incelenmiştir.

Sınırlılık

Bu çalışma Türk sinemasında Yeşilçam dönemi (1960-1975) olarak adlandırılan ve en çok kahramanın temsili açısından dikkat çeken “Tarkan Mars’ın Kılıcı” (1969), “Battal Gazi Destanı” (1971) ve “Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini” (1971) filmlerinin ayrıntılı olarak incelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Bu çalışmada, Türk sinema tarihi ve Yeşilçam sinemasına yönelik yayımlanan temel kitap ve makaleler analiz edilerek literatür taraması yapılmıştır. İkinci olarak Yeşilçam sinemasının çeşit, ideoloji ve yapısal özelliklerini ortaya koyan tezler, makaleler ve kitaplar incelenmiştir. Kahraman imgesinin kavram olarak tanımını, konusunu ifade etmeye yönelik Dünya mitolojisi ve Türk Mitolojisi yazıtları taramaya tabi tutulmuştur. Filmlerin Türk sinema tarihinde 1960-1975 yılları arasında çekilmesi ve filmlerde kahramanlık imgesine Türk milliyetçiliği çerçevesinde yer verilmesi gibi etkenler filmlerin seçiminde ön plana çıkmaktadır. Tarkan Mars’ın Kılıcı, Battal Gazi Destanı ve Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini filmlerinde yer verilen mitolojik semboller, isimler ve elbiseler gerekli analizler yapılarak aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaktadır. Bu simge, isim ve elbiselerin kahramanlık imgesiyle olan ilişkileri ortaya konulmaktadır. Cüneyt Arkın, Kartal Tibet ve Necati Şaşmaz isimli sinema sanatçılarının belli dönemlerde izleyiciler üzerinde büyük etki bırakmaları ve kahramanlık imgesinin benzer olarak işlendiği görülmektedir. Bu özellikler nedeniyle çalışmada sanatçıların tarzlarına yer verilmektedir.

KAHRAMAN İMGESİ VE YOLCULUĞU

İnsanlık tarihine bakıldığında kahraman kavramı çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu kavramın insanlık tarihi ile eş zamanlı olarak oluştuğunu ifade edebiliriz. Bu bilgi ışığında kahraman tanımını yapabilmek için ilk olarak kahramanlara yer verilen sözlü kültür anlatılarının ele alınmasını zorunlu hâle getirmektedir. İnsanlık tarihinde yer alan birçok kahramanın, sözlü kültürün en önemli ürünleri olan mit ve masallardan beslendiğini ifade edebiliriz. Bu durum mit ve masal kavramlarını açıklama ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Üçer, Dağlı ve Soyseven, 2020: 58).

Sinema dünyası mitolojiyi ilham kaynağı olarak esas almıştır. Bu esas ile sinemada genel yönelim, mitolojik öyküyü birebir hayal dünyasında şekillendirerek epik-fantastik bir sinema türü içinde izleyicilere sunmaktadır. Sinema asıl malzemesi olan yiğitlik ve aşk öyküleri, efsaneler, iyi ile kötü arasındaki bitmeyen savaş kahramanlarını mitolojide bulmaktadır. İzleyici bu malzemelerden beslenen sinemayı arzulamaktadır. Mitolojik kahramanların toplum içinde popüler olmaları, ilk çağ döneminde olduğu gibi günümüz insanlar içinde bir davranış modeli olarak örnek alınmasındandır.

Mitlerdeki kahramanların sahip olduğu olağanüstü özellikler insanların kahramanla özdeşleşmesini kolaylaştırmaktadır. İnsanüstü pek çok özelliğe sahip olan bu kahramanların olağan ve olağanüstü canlılarla girdiği mücadeleler ve bu mücadelenin sonunda elde ettiği ve edindiği değerler mitlerin konusunu meydana getirmektedir. Mitlerde yer alan kahramanların her zaman üstün, yenilmez oldukları düşüncesine sahip olunmamalıdır. Bu düşünce mitleri okuyan, takip eden insanların kahramanla

kendilerini özdeşleşmesini daha kolay hale getirecektir. Kahramanlara yüklenen olağanüstü güçler yanında sonu gizemli olan yolculuklar ve bu yolculuk esnasında yaşadığı maceralarda sinema için dikkat edici öyküler olmuştur.

Mit ve Masal

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özellik akıldır. Akıl, insanın çevresini tanıma, çevresinde yaşananları algılama, algıladıklarını tanımlama ve kavramlar arasında ilişki kurabilme becerisi olarak tanımlanır (Gül, 2018). İnsanın yapmış olduğu bu tanımlamaların sonucunda mitler ve masallar ortaya çıkmıştır. Mit kavramı, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayali, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi, mitos.” Şeklinde tanımlanmıştır. İnsanlığın yaşamında bu şekilde yer alan mitoloji “Evren neden ve ne şekilde oluştu?”, “İnsanlık nasıl var oldu?” gibi sorulara cevap niteliğindedir.

Mircea Eliade (Tüysüz, 2019: 323-341) ise Mitlerin Özellikleri adlı kitabında mitin kutsal bir hikâye anlattığını ifade ederek şu tanımlı vermektedir:

“Mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Demek ki mit, her zaman bir “Yaratılış” ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır”.

Bu ifadeyle mitler, insanlığın oluşunu doğaüstü olaylarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmıştır. Bu şekilde insanlar için var olma ve davranış modeli olarak mitler yerini almıştır. Mitlerin bu özelliği özellikle arkaik toplumlarda oldukça kullanılmıştır. Arkaik insanın yaşamında sürekli var olan kendi soyunun kökeni, dünyanın nasıl oluştuğu gibi soruların cevabını mitler sayesinde öğrenmekte ve hayatını sürdürmesi için gerekli olan beslenme, avlanma gibi uğraşları nasıl gerçekleştireceği hususunda mitlere başvurmuşlardır (Tüysüz, 2019).

Masal ve mit arasındaki en önemli fark mitlerde olan kutsal ve mistik anlatımın masalarda pek olmamasıdır. Masalların temel yapısı üzerinde önemli bir çalışma yapan Vladimir Propp masaları birbirinden oldukça farklı ve renkli olarak ifade etmektedir (Propp, 1985: 31-34). Üzerinde çalıştığı mitler ve masalarda kahraman imgesine dikkat çekmiş ve çok önemli olduğu vurgusunu dile getirmiştir. Sözlü ve yazılı analizlerinde olay örgüsünün kahraman üzerinde inşa edildiğini dile getirmiştir.

Kahraman Tanımı

Kahraman kelimesi Farsça kökenli bir kelime olup Türkçede hem bir sıfat hem de isim olarak yer almaktadır. Türk Dil Kurumu kahraman kelimesinin üç farklı tanımına işaret eder: Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse), alp, yiğit; bir olayda önemli yeri olan kimse roman, hikâye, tiyatro ve benzeri edebiyat türlerinde en önemli kişi (Koryürek, Taner ve Altan, 2023).

İnsanların zihin dünyasında kahramanın kim olduğu ya da toplum tarafından hangi değerlere göre belirlendiği tespit edilebilirse yapısal olarak kahraman imgesi hakkında yapılan analizler daha fazla anlam kazanacaktır. Bu bilgiler ışığında kahraman imgesinin insanlar tarafından atfedilen bir değerler bütünü olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kahramanın içine doğduğu toplumun inançlarına, problemlerine karşı gösterdiği tepkiler gibi özellikler yüklenen kahramanın olaylardaki yeri ana karakter olmasıdır. Kahraman, toplum tarafından inanılmış değerlerinin ete kemiğe bürünmüş hâli gibidir (O'Faolain, 1956). Kahramanın karakteri bu değerlerle şekillenir ve çeşitli serüvenlerde ortaya çıkar. Kahramanı ifade edebilmek ve onun becerilerini belirleyebilmek, yapısal analizlerle araştırmacıların ulaştığı şematik sonuçları daha da anlaşılır bir hâle getirecektir (Akgün, 2008: 18).

Kahraman kavramı üzerinde yapılan tanımlamalara bakıldığında insan zihninde kahraman imgesinin erkek figürü anımsattığı söylenebilir. Lakin günümüzde kahraman kavramı, geçmiş tanımlamalarındaki “büyük ve güçlü insan” teriminden ziyade içinde bulunduğu kültürün bir unsuru olarak ele almaktadır. Toplum basit bir şekilde kahraman kavramını, toplum uğruna tereddüt etmeden kendini feda edebilen kişi olarak tanımlamaktadır. Kahramanın en önemli amacı inandığı değerler ve önemli bulunduğu kişiler için mücadele etmektir (Üçer, Dağlı ve Soyseven, 2020).

Türk Mitolojisinde Kahraman İmgesi

Geniş bir halk kültürüne sahip olan kahramanlık anlatıları, kendine has geniş bir kategoride yer alır. Türk mitolojisinde kurtarıcı kahramanlar özellikle halk tarafından benimsenmiş, efsanelere konu olmuş, zaman içinde anlatılarla şekillenerek kendine has bir yer edinmiştir. Toplumun sahip olduğu

kültürün izlerini taşıyan kahramanlık figürü, insanların beklentilerini karşılayacak karakterlerle beraber çalışmıştır. Bu şekilde kahramanlık, toplum nezdinde bir idol haline getirilmeye çalışılmış hem de toplumun beklentilerini karşılamaya çalışılmıştır (Bayat, 2010: 17). Kahramanlık figürünün sahip olduğu güç ve otorite algısı durumu onu toplum nezdinde kabul görmesini sağlamıştır.

Türk halk hikâyelerinde kahramanlar genelde olağanüstü özellikler taşıyarak dünyaya gelirler. Bu durum sık sık hikâyelerde bu şekilde yer verilir. Genelde kahramanların bir yola çıkma mücadelesi aşkla başlar. Rüyalarında gördükleri o güzele âşık olurlar ve ona ulaşmak için birçok mücadelenin içinde kendilerini bulurlar. Kahramanlar bu mücadelenin içinde değişim yaşayıp daha güçlü ve daha yiğit bir hâle gelirler. Karşılına aşılmaz engeller veya aşılmaz yollar çıksa bile geri adım atmazlar. Bu aşk uğruna her türlü tehlikeyi göze alırlar. Bu aşk mücadelesi zaman içinde bir toplum mücadelesine evrilse de buna devam eder (Başgöz, 2016: 291-292). Kısacası mitlerde kahraman değil toplum ön planda tutulmaktadır. Kahraman tasviri kişisel özellikleri üzerinde değil, içinden çıktığı kültürün özelliklerini yansıttığını ifade edebiliriz. Bir toplumun sahip olduğu kültürün özelliklerinin nesilden nesile aktarılmasında ve tarihinin anlatılmasında öykülerin, destanların ya da hikâyelerin kullanılması, öğretici ve bilgilendirici olması yönünden önemlidir.

Görsel kültürün en etkili unsurların başında gelen sinemanın hızlı bir şekilde kitlesel boyuta geldiği görülmektedir. Bu nedenle sinemanın beslediği kaynak daha bir önem kazanmaktadır. Sinemanın beslediği en önemli kaynakların başında mitoloji gelmektedir. Bu anlamda mitolojinin sinema için olmazsa olmaz bir kaynak olduğu değerlendirilebilir. Mit kavramlarının Avrupa sinemasında yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu durumun Türk sinemasında pek fazla görülmediği ifade edilebilir. Türk mitleri Türk sinemasına yeteri kadar etki etmediği söylenebilir. Sinema, yapısı gereği toplum kültüründen farklı oluşturulamaz. Sinemanın yapısını oluşturan mitolojik veya mitolojik olmayan unsurların toplum kültürü ile uyumu veya iç içe girmesi gerekmektedir. Bu durum sinemanın toplum üstünde kültürel etkiler oluşturmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu etki özellikle sinemada yer verilen kahramanlık imgesi ile oluşturulmaktadır.

YEŞİLÇAM SİNEMASININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Sinemanın Ortaya Çıkış Şekli

Mitler, İlk Çağ insanları arasında çıkan ve insanın kendi benliğini, yaşamını ve çevresini anlamak ve anlamlandırmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Mitler yazıdan önce çıktığı için aktarım nesilden nesile sözlü olarak yapılmıştır. Daha sonra yazının icadıyla beraber mitler artık kayıt altına alınmaya başlanmış ve bu kayıtlar sayesinde birçok mitolojik eser farklı sanat türlerine aktararak devamlı hâle getirilmiştir. Bu sanat türlerinden biri sinemadır. İçinde bulunduğu toplumun tarihinden, kültüründen ve yaşantılarından güç alarak büyüyen sinema ile mitoloji arasında güçlü bir birliktelik vardır. Sinema kendi dilini oluştururken mitolojiden sık sık faydalanmaktadır.

Sinema dünyası mitolojiyi ilham kaynağı olarak esas almıştır. Bu esas ile sinemada genel yönelim, mitolojik öyküyü birebir hayal dünyasında şekillendirerek epik-fantastik bir sinema türü içinde izleyicilere sunmaktadır. Sinema asıl malzemesi olan yiğitlik ve aşk öyküleri, efsaneler, iyi ile kötü arasındaki bitmeyen savaş kahramanlarını mitolojide bulmaktadır. İzleyici bu malzemelerden beslenen sinemayı arzulamaktadır. Mitolojik kahramanların toplum içinde popüler olmaları, İlk Çağ döneminde olduğu gibi günümüz insanlar içinde bir davranış modeli olarak örnek alınmasındandır.

Mitlerdeki kahramanların sahip olduğu olağanüstü özellikler insanların kahramanla özdeşleşmesini kolaylaştırmaktadır. İnsanüstü pek çok özelliğe sahip olan bu kahramanların olağan ve olağanüstü canlılarla girdiği mücadeleler ve bu mücadelenin sonunda elde ettiği ve edindiği değerler mitlerin konusunu meydana getirmektedir. Mitlerde yer alan kahramanların her zaman üstün, yenilmez oldukları düşüncesine sahip olunmamalıdır. Bu düşünce mitleri okuyan, takip eden insanların kahramanla kendilerini özdeşleşmesini daha kolay hâle getirecektir. Kahramanlara yüklenen olağanüstü güçler yanında sonu gizemli olan yolculuklar ve bu yolculuk esnasında yaşadığı maceralarda sinema için dikkat edici öyküler olmuştur.

Yeşilçam Film Üretimi ve Dinamikleri

Türkiye'nin sinema tarihinde, Yeşilçam filmleri, popüler kültürde ve halkın belleğinde çok önemli bir yer edinmiştir. Bu filmleri üreten endüstri yaklaşık 30 yıl önce ortadan kalkmasına rağmen günümüz sinemasında hâlâ izleyici tarafından ilgi görmektedir. Bunun nedeni ise 1990'lardan itibaren Yeşilçam filmlerinin televizyon kanallarında sürekli yayınlamasıdır. Aslında televizyon kanallarında yayınlanan

filmler, Yeşilçam film endüstrinin 40 yıllık ömrü boyunca ürettiği filmlerin çok az bir kısmını oluşturmaktadır. Diğer üretilen Yeşilçam filmlerine ya hiç ulaşılmamakta ya da çok düşük kalitede olan kopyaları bulunabilmekteydi.

Yeşilçam sinemasının oluşumunu sağlayan bazı dinamikler vardır. 1960'lı yıllarda Türkiye'de mevcut yönetime yapılan darbe bu dinamik gelişmelerin ilki olarak düşünülebilir. Bu müdahale sonucunda oluşturulan 1961 Anayasası, eleştirel yaklaşımların önünü kısa bir süreliğine de olsa açmıştır. Yeni anayasa ile oluşan yeni ortamın sinema üzerinde etkisi kaçınılmaz olmuştur. Bu gelişmeler ışığında Türk sinemasının neyi, ne şekilde anlatması soruları üzerinde tartışmıştır. Bu tartışmalar sonucunda toplumsal gerçekçi filmler, halk sineması ve ulusal sinema gibi oluşumlar ortaya çıkmıştır. Yeşilçam sineması bu yıllarda ticari bir anlayışla üretimini hızlandırmıştır (Kuyucak Esen, 2010, s. 64-74).

Türk sineması özellikle 1960'lı yılların tamamı ve 1970'li yılların ilk yarısında seyirciyle ve üretimle olan ilişkisinin en yoğun olduğu dönem olmuştur. Bu dönem Yeşilçam olarak isimlendirilmiştir. Halk ile iç içe olmasının yanında günün aydınları tarafından eleştirilmekte ve hafife alınmaktaydı. Yeşilçam, ismini Beyoğlu'nda film yapım şirketlerinin bulunduğu sokaktan almıştır. O dönemlerde karmada olsa bir çarşı oluştuğunu Lütfi Akad anılarında yer verdiğini okumaktayız. Oluşan bu Yeşilçam sokağına yapımcıların filmlerinde oynamak için çağırdıkları yönetmenler, senaristler ve oyuncuların gelmeye başladıklarını ifade edebiliriz. Hatta sinemada bir rol almak için bekleyen figüranların zaman geçirdiği kahveler bile bu sokakta açılmaya başlamıştır (Akad, 2004: 22). Bulunduğu dönemde Yeşilçam daha çok bir gişe odaklı film üretimi düşüncesine sahipti. Aslında kalıp hâline gelmiş tekrarlı anlatılar ve sinema-seyirci arasındaki ilişkiye verilen kavramlaştırılmış bir isim olmuştur.

Yeşilçam'da Endüstriyel Yapı

Türk sinemasında 1960'lı yıllardan itibaren izleyici sayısı hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Bu artışın sonucu olarak Türkiye'nin birçok il ve ilçelerinde sinema salonları açılmıştır. Film üretimine yönelik istek, salonların artmasıyla beraber daha çok artmıştır. Bu arz-talep sonucunda film işletmecileri, film şirketleri ve film sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir (Abisel, 2005a: 104).

Sanat dalı olan sinema ayrıca bir endüstridir. Yeşilçam döneminde iki tip yapımcı grubundan bahsedebiliriz. Birinci grup sinemaya kapitalle girenler, ikinci grup ise sinemanın emekçileri olup (yönetmen, oyuncu vs.) sonradan yapımcı olanlar diyebiliriz (Şener, 1970: 108). Sinema, iyi geliri olan bir endüstriyel daldı. Fakat Yeşilçam döneminde bu gelirin çok az bir kısmı yapımcıya kalmaktaydı. Bunun en önemli sebebi Türk sinemasının doğru bir ekonomi temele kurulmamasıydı. Bu sorunun nedenini bölge işletmecileri, çek, bono ve yıldız olma olgusu gibi dinamikleri gösterebiliriz.

Yeşilçam'da Anlatı

Yeşilçam sinemasının belirgin özelliklerinden en dikkat çeken geleneksel anlatı yapısıdır. Yeşilçam filmleri, görsele göre daha çok işitsel dayalı bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Türk insanın sözlü kültür geleneğinden dolayı filmler görselden çok diyaloglardan oluşmaktadır. Popüler yerli filmlerin teması, genellikle kader olgusu üzerine inşa edilirdi. Kadının fedakârlığı, doğruluk ve bağlılık vazgeçilmez değerlere dikkat çekilirdi.

Yeşilçam'da Sinema-Seyirci İlişkisi

Halkın 1960'lı yıllarda gündelik yaşamında bulabileceği en ucuz eğlence sinema olmuştur. İnsanlar için bu dönemde sinemaya gitmek, çok büyük ve önemli bir eylemdi. Halk bir nevi sinemaya giderek sosyalleşmekteydi. O yıllarda kadın, erkek, çocuk demeden ailenin tüm bireyleri sinema salonlarını doldurmaktaydılar.

Türk sinema seyircisi 1950'lere kadar genelde kent merkezliydi. Bu durum 1950'lerden sonra değişmeye başlamıştır. Türkiye'de kentlere doğru iç göç gittikçe ivme kazanmış, elektriğin her yere ulaşmaya başlamasıyla Anadolu'da sinema salonları ciddi sayıda artmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda yeni bir izleyicisi kitlesi oluşmuştur. Bu kitle geleneksel bir kültüre sahip insanlardan oluşmaktaydı. Sinemayla ilk kez karşılaşan bu kitle kültür anlamında tutucu ve gelenekçiydiler. Yeşilçam, aslında bu kitle için oluşturulan bir sinemadır (Ayça, 2003-2004: 23)

Kahramanlık Filmlerinde Cüneyt Arkın Tarzı

Türk Sinemasına özverili, samimi ve karizmatik özelliği ile katkı yapmış olan Cüneyt Arkın sadece oynadığı çeşitli rollerle değil aynı zamanda kendine has oyunculuk karakteriyle damga vurmuş bir

sinema oyuncusu olmuştur. Hatta Cüneyt Arkın'ın oyunculuk tarzının zaman zaman fantezi türüne şekil verdiği de söylenebilir. Cüneyt Arkın için 1966 yılı sinemada dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde sinemada kendine uygun birçok rol bulur. Tarihsel veya çağdaş kahramanları canlandırmaya başlar. Bu canlandırmayı dövüşerek, yumruk ve tekme atarak, Uzak Doğu'nun mistik savaş sanatlarını sergileyerek, kılıç, mızrak, ata binme, ok kullanıp taklalar atarak "kahraman" mitosunu ortaya çıkarmaya başlamıştır (Scognamillo, 2003: 282). Cüneyt Arkın tarihsel Türk sinemasının vazgeçilmez ve en çok film yapan aktörü hâline gelmiştir. O kadar çok filmde rol alır ki otobiyografisinde kendisi için "ölüm sebebi çok film çevirmekten" diye ifade etmiştir (Arkın, 2001: 12).

Cüneyt Arkın Türk sinemasında bir yıldız olmanın ötesinde bir mitos yaratmıştır. Türk toplumu onun yüreğini oluşturmaktaydı. Umudu hep Türk halkı olmuştur. Dünyayı tüm kötülüklerden temizleme gayesini taşımaktaydı. Dünya ile kastettiği evrensel bir dünyadan ziyade Türkiye olduğu anlayışına sahipti. Türkiye'yi merkeze koyan bir evrensellik ve dünya algısı güttüğünü filmlerinde görmekteyiz. Hedefinde, Türk toplumuna yardım etmek ve Türk toplumuna yönelik kurulan kötü oyunları bozmak olmuştur.

Cüneyt Arkın izleyici sayısını artırmanın yanında artık bir marka hâline gelmeyi başarmıştır. Sinema yıldızları aslında toplumların bilinçaltılarını dışa yansıtan imgelerdir. Film yıldızı sadece aktör tarafından değil, toplum tarafından da şekillendirilir. Yıllar geçmesine rağmen toplum nezdinde Cüneyt Arkın hâlen popüleritesini korumaktadır. Bu durum Arkın'ın Türk toplumunun bilinçaltısını onlara yansıttığını ve bu nedenle toplum nezdinde tutulmaya devam edildiği düşünülmektedir. Aslında Arkın'ın yaptığı sadece toplumun isteklerini, düşüncelerini beyaz perdeye aktarmak olmuştur. Bu istek ve düşünceler var oldukça da Arkın'ın popüleritesi devam edecektir (Yıldırım, 2007: 102).

Kahramanlık Filmlerinde Kartal Tibet Tarzı

Kartal Tibet Türk sinemasına Karaoğlan film serileri ile izleyicilerin dikkatini çekmiştir. Bu gelişme, Türk sinemasına yeni bir efsanenin doğuşuna işaret etmektedir. Sezgin Burak'ın yarattığı Tarkan karakterine gelen teklif, Kartal Tibet'in efsane olmasını sağlayan ilk gelişme olduğu ifade edilebilir. Bu teklif ile Kartal Tibet, ata binme ve dövüş teknikleri ile ilgili dersler almaya başlar. Bu istek ve azim, onun yıllarca izleyici nezdinde Tarkan olarak anılmasına neden olacaktır.

Yeşilçam sinemasında birçok romantik ve dramatik filmlerde başrol oyuncu olarak yer almıştır. Bu romantik ve dramatik filmlerle izleyiciler üzerinde oluşturulan etki, Tarkan serilerinde gösterilen etki kadar olmadığı görülmektedir. Usta oyuncu, "Tarkan" (1969), "Tarkan Gümüş Eyer" (1970), "Tarkan Viking Kanı" (1971), "Tarkan Altın Madalyon" (1972) ve "Tarkan Güçlü Kahraman" (1973) serilerinde başrol oyuncu olarak oynamaktadır.

Tarkan karakteri, Sezgin Burak tarafından yaratılan hayali bir karakterdir. Güçlü bir Türk savaşçısı olduğunu ifade eden bir kahraman oluşturmuş ve bu kahramana "Tatar kanı" kelimelerinden esinlenerek Tarkan adını verdiğini ifade etmektedir. Tarkan serilerinde kahraman, akıl hocası, eşik muhafızları, haberci, şekil değiştiren, gölge ve hilekâr arketiplerine yer verilmektedir (Ekin, 2020). Tarkan serilerinde kültürel ve tarihsel bir derinlik olduğu görülmektedir. Avrupa'nın mitolojik unsurlarına yer verilmektedir. Bu yönü ile diğer Yeşilçam filmlerinden farklı olduğu ifade edilebilir.

Türk sinemasında ortaya konulan tarihi filmler, her şeyden önce milliyetçilik unsurunu ön plana çıkarmaktadırlar. Kahramanların mücadele ettiği düşmanların nereden geldiği veya hangi ırka mensup olduğuna bakılmadan her defasında barbar ve "Türk düşmanı" olarak tanımlanmaktadır (Özkan, 2023). Tarkan film serilerinde, Türk mitolojisinde kutsal olarak kabul edilen kurt aracılığıyla, Ergenekon ve Diriliş destanlarına göndermeler içermesi bu durumun en önemli göstergeleri olarak ifade edilebilir.

Kahramanlık Filmlerinde Necati Şaşmaz Tarzı

Asıl mesleği turizmci olan Necati Şaşmaz, Osman Sınav'ın teklifi ile Türk sinema dünyasına "Kurtlar Vadisi Dizisi"nde başrol oyuncu olarak başlamıştır. Bu dizide Polat karakterini canlandıran Necati Şaşmaz, kısa sürede izleyicinin beğenisini kazanmış ve Türk sinemasında bir kahraman olarak yerini almıştır. Necati Şaşmaz milliyetçi ve vatan sevgisinin vurgulandığı çeşitli film ve dizilerde oynadığı görülmektedir. Bu yapımların başında Kurtlar Vadisi (2003) dizisi ile Kurtlar Vadisi Irak (2006), Kurtlar Vadisi Filistin (2011) ve Kurtlar Vadisi Vatan (2017) filmleri sayılabilir.

Dizi ve filmlerde Polat, devleti için tüm tehlikeleri göze alarak bir mafya grubuna sızması ve bu mafya grubunu içten çökertilmesini (Kurtlar Vadisi), Amerikan askerleri tarafından Türk birliğine yapılan saldırıya karşılık olarak FBI ajanı Sam Marshall'ın öldürülmesini (Kurtlar Vadisi-Irak) ve Mavi Marmara baskınının hesabının sorulmasını (Kurtlar Vadisi-Filistin) amaçlamaktadır. Bu amaçları yerine getiren Polat

Alemdaroğlu, izleyicinin milliyetçi duygularının tazelenmesini ve moral kazanmasını sağlayan bir kahraman haline geldiği görülmektedir.

Necati Şaşmaz dizi ve filmlerinde milliyetçi bir tema ön planda tutulmakta ve toplumsal faydayı kişisel çıkarların önünde tutmayı öğütlemektedir. Vatan ve milleti için her türlü fedakârlığın yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu anlayışın kişiyi toplum nezdinde bir kahramana dönüştürdüğüne vurgu yapılmaktadır. Film ve dizilerinde yer alan kahraman imgesi ile milliyetçi mesajların yoğun verildiği ve Türk milliyetçiliğin yüceltildiği görülmektedir (Aslan, 2015: 279-280).

YEŞİLÇAM SİNEMASINDA KAHRAMANLIK İMGESİNİN “BATTAL GAZİ DESTANI”, “MALKOÇOĞLU ÖLÜM FEDAİLERİ”, “TARKAN MARS’IN KILICI” VE GÜNÜMÜZ FİMLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Sinema, hayatımıza girdiği ilk günden bugüne kadar toplumların düşünce tarzlarının oluşumuna etki eden ideolojik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu son yüzyıllık dönemde Türk sineması da vakalara ideolojik, politik, estetik ve kültürel bir bakış açısıyla, toplumsal gerçekleri analiz etmeye çalışmıştır. Fakat 1970’li yıllardaki siyasal ve sosyal hayatın sıkıntıları sinemayı kendine çekmiş ve sinemanın ekonomik yönünü derinden etkilemiştir. Bu durum sinemada bir kargaşa oluşturmuş, Türk seyircisinin sinemadan uzaklaşmasına neden olmuştur (Erkılıç, 2003). Bu dönemde Türk sinemasının kaybettiği ilgiyi tekrar elde etmesi için çeşitli hikâye anlatımları uygulanmaya başlanmıştır.

Yönetmenliğini Atıf Yılmaz ve Zeki Ökten’in yaptığı “Battal Gazi Destanı” isimli film 1971 yılında çekilmiştir. Bu film, Özdemir Arıtan’ın bir romanından uyarlanmıştır. Başrollerini Yeşilçam’ın tanınmış yüzlerinden olan Cüneyt Arkın, Meral Zeren, Fikret Hakan gibi ünlü oyuncuların oynadığı film, Malatya serdarı olan babasının bir Bizanslı tarafından tuzağa düşürülüp öldürülmesiyle intikam yemini eden Battal Gazi’nin başından geçenlerini konu edinir. Bu intikam ateşiyle yollara düşen Battal Gazi, babasının eski bir dostu olan Hammer ile karşılaşır ve onun çok iyi bir dostu olur. Sonraki gelişmelerde Battal Gazi’nin düşmanın kızına âşık olması, hatta bu aşk için mücadele etmesi, klasik bir anlatı olarak karşımıza çıktığını ifade edebiliriz. Tüm bu yaşananlar belli bir olay silsilesi içerisinde; giriş, gelişme ve sonuç şeklinde seyircinin önüne koyulmuştur.

Battal Gazi Destanı filminin 1970’li yıllarda ortaya çıkması, şüphesiz o yıllarda insanların kendisini savunmasız, çaresiz, bu yolda umudu kırılmış olan Türk milleti için çok önemli olmuştur. Bu film ile insanları bir anlamda cesaretlendirme, geçmiş zamanlara götürerek şanlı tarihe sığınma ihtiyacını gidermesi yönünde bir başlangıç olmuştur. Battal Gazi Destanı filmi karşımıza bir kahramanlık hikâyesi olarak çıkmaktadır. Başkahramanın yaşamla olan mücadelesi, düşmanla olan savaşı ve tarihî bir karakterle efsaneleştirilmesi dikkat çekici bir unsur olmuştur. Bu anlayışla üretilen filmler, televizyona yönelen izleyicileri geri kazanma çabası olduğu rahatlıkla görülmektedir.

Aynı şekilde mitolojilerde ve tarihî öykülerde olduğu gibi, bir kahramana yönelik olması gereken özelliklerin çoğunu bu filmde görmekteyiz. Filmin başroldeki oyuncu, daha çocukken bir kahraman gibi eğitime çalışılmış, bu küçük yaşta kılıç kullanma, ata binme ve ok atma gibi bir savaşçıda gözlemlenen tüm üstün özellikler ona layık görülmüştür.

Battal Gazi Destanı filminde kullanılan dekorlar ve kostümler, filmin en dikkat çeken unsurlardan biri olmuştur. Özellikle Türk toplumunu yansıtan dinî motifler dikkat çekmektedir. Tarihî bir atmosfer oluşturmak için geliştirilen tarihî kostümler ve Türk-Müslüman faktörü, kullanılan araç gereçler ya da karşılıklı konuşmalarla daha açık görülebilmektedir. Bu duruma örnek olarak; Hammer’in Cafer ile karşılaşp dost olduktan sonra İslam dinine geçmesi, Cafer’in ise yeni bir isim olarak “Battal Gazi” ismini kullanması, Türk-Müslüman unsurlarının birbiriyle iç içe geçmiş ilişkisini gösterir özelliktedir.

Kahramanın özellikleri, filmde belirgin bir şekilde dikkat çekilmektedir. Özellikle Cafer’in babası olan Koca Serdar lakaplı savaşçı Hüseyin Gazi’nin filmde sarf ettiği birkaç cümle çok dikkat çekicidir; Hüseyin Gazi’nin, oğluna “Tanrı sana büyük güçler bağışladı. Bunları daima iyilik yolunda kullan. Hak yolundan, doğruluk yolundan ayrılma” cümleleri, kahramanın Tanrı’nın bir temsilcisi olduğu, bu güçlerin Tanrı tarafından kendisine verildiğine ve bu özellikleri yerine getirmede Tanrı’ya karşı sorumlu olduğuna dair bir inanın var olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu durum aslında mitolojik öykülerde işlenen ve bir kahramanın “kahraman” olarak ifade edilmesinin Tanrı tarafından kendisine verilen bir beceri, güç olduğunu ortaya koymaktadır. Mitolojik okumalarda bu beceri ve güçlerin Tanrı tarafından kahramana doğuştan verildiğini söyleyebiliriz. Filmde de kahramanın Tanrı ile ilişkisine sürekli bir gönderme yapıldığını görmekteyiz. Tanrı’nın yardımını alarak düşmanlarıyla mücadele ettiğini, Tanrı’nın yardımına

sürekli başvurduğu, Tanrı'dan aldığı o manevi destek ile ayakta kaldığını birçok bölümde ve diyaloglarda geçtiğini ifade edebiliriz.

Filmde yer verilen tarihte önemli bir kişilik olan kahramanın başka bir dikkat çeken özelliği Türk olmasının yanında Müslüman olmasıdır. Ayrıca yine filmde “Ona inancı yardım ediyor, inanç gücüyle Hammeri de yenecek” şeklindeki ifadeler, kahramanın Tanrı'ya olan inanç ve bağlılığına vurgu yapılmaktadır. Mitlerde ve destanlarda kahramanın elde ettiği zaferler ve başarılar hep bir üstün güce veya inandığı Tanrı'ya bağlanmaktadır. Bu filmde de Battal Gazi'nin elde ettiği zaferlerin nedeni mit ve destanlarda olduğu gibi inandığı Tanrı'yla ilişkilendirilmiştir.

Türk mitolojisinde, kahramanın halkın içinden çıkması, tek başına mücadele etmesi, iyi bir savaşçı olması, dürüst ve doğruluktan yana olması gibi özellikler oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir.

Filme konu olan hikâyeye göre Bizans'a karşı savaşan Türk kahraman, cesur ve kendi halkı için kendini feda edebilecek bir kişilik şeklinde gösterilmektedir. “Saklanmak, düşmandan kaçmak töremizde yok” cümlesi ile kahraman, Türk milletinin savaşçı, zorluklardan yılmayan, cesur, yiğit olma durumuna dikkat çeker.

Tanrı tarafından olağanüstü yeteneklere sahip olduğuna inanılan kahramanı, düşmanları her şekilde saf dışı bırakırken, yüzlerce düşman askeriyle savaşırken, surların üstünde en tehlikeli yerlerden üstün bir güçle geçerken, sağ çıkılması mümkün olmayan işkence yöntemlerine dayanırken, tek başına aşılmaz duvarları olağanüstü yöntemlerle geçerken görürüz. Bu üstün özelliklere sahip olan kahramanımız Hammer adındaki Hristiyan dostunu etkiler ve onun Müslüman olmasına vesile olur. Müslüman olmasına vesile olduğu sahnede de İslam'ın beş şartından biri olan Kelime-i Şehadet getirtmesi gibi dinî unsurlara yer verilmiştir. Bu bölümde Hristiyan-Müslüman teması içerisinde Müslümanlık unsurunun daha çok ön plana çıkarıldığını görmekteyiz. Toplum Türk ve Müslüman olunca bir şekilde sahip olduğu inanç ve değerlere göre Müslümanlığın ön plana çıkarılması bir zorunluluk hâline gelmektedir. Müslüman olan bu dostuna da Ahmet Turani ismini verir. Ahmet Turani'de bu üstün özelliklere sahip olan dostuna; kahraman, cesur, büyük anlamına gelen “Battal” ismini yakıştırır.

Filmde tarihsel bir dönemi anlatmaya ve yansıtmaya çalışan, toprak elde etmek için yapılan güç savaşlarına da yer verilir. Kahramanın yaptığı savaşlarla kendi kişisel intikamının yerini, halkı için alınması gereken bir intikama dönüştüğünü görmekteyiz. Filmde kahramanın hem babasının intikamını almış hem de halkın huzuru için savaşmıştır. Kendince bu savaşı vererek dünyadaki ve toplumdaki hakkı, adaleti yerine getirmeye çalışmıştır.

Mitolojik hikâyelerde olduğu gibi Battal Gazi'nin kişisel nedenlerle başlayan mücadelesinin toplumsal bir hâle dönüşmesini görmekteyiz. Bu mücadele serüveninde tutsak hâle düşmesi onu bir çıkmaza sokmuştur. Ancak mitlerde yer aldığı gibi kahramanın toplum nezdinde bir hayranlık ve takdir kazanmak için çeşitli sıkıntı ve acılardan geçmesi gereklidir. Dolayısıyla başına gelen bu sıkıntı ve acılardan ona uzatılan bir el ile kurtulması ve bu durumdan ders çıkarması onu daha çok olgunlaştırmakta ve daha dinç hâle getirmektedir. Daha da cesur bir şekilde savaşacak bir hale getirmektedir. Eşi benzeri olmayan bu kahramanın bu zorlu yoldan olağanüstü bir güce sahip olarak geri döndüğünde artık demir parmaklıkları kendi elleriyle bükebilecek kadar güçlenmiştir! Tabii bu sıkıntılı durumdan kurtulurken onu hayata bağlayacak, hayata karşı daha da güçlü olmasını sağlayacak bir şeyin olması gereklidir. Bu Campbell'ın de söz ettiği âşık kahraman unsuruyla örtüşmektedir. Bir kadına duyulan aşkın destanlarda olduğu gibi, filmlerde de kahramanı psikolojik olarak dinç ve güçlü kılmaktadır. Battal Gazi, Bizans imparatorunun kızı olan Elonara'ya âşık olmuş ve âşık olduğu kız uğruna her türlü mücadeleden geri adım atmamıştır. Bu aşk, kahramanın diri olmasını sağlamakta ve kahramanın âşık olduğu kadından ilham almasını sağlamaktadır. Tüm gücünü duygularından ve onurundan alan Türk erkeğinin sevdiğine karşı olan korumacı özelliğinin filmlerde gösterilmesi, o dönem koşullarında etkileyici bir iz bırakmıştır.

Malkoçoğlu karakteri üzerinde toplam yedi film yapılmıştır. Bu film serisinin altıncısı olan “Malkoçoğlu Ölüm Fedaileri” Remzi Jöntürk yönetmeliğinde 1971 yılında çekilmiştir. Başrollerini Cüneyt Arkın, Oya Peri ve Tuncer Necmioğlu yapmıştır. Filmde Toronto Prensi Arnold, Sırp Kralı Milkoviç'in kızı ile evlenerek kurup Osmanlı'ya saldırmayı tasarlamaktaydı. Bu ittifakı Sırp Kralı Milkoviç'in kızı ile evlenerek kurmayı düşünmekteydi. Bu durumdan haberdar olan Osmanlı Devleti Sırp Kralına elçilerini yollayarak kızının Prensi Arnold ile evlenmesini engellemeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu girişimine karşı Arnold oldukça öfkelenip askerî komutanı olan Don Castillas'a Sırp Kralı Milkoviç'i öldürtür. Kralı öldüren Don Castillas Prenses Elza ve küçük erkek kardeşi Enrico ile birlikte saray altınlarını alarak kaçar ve işlenen tüm suçları Osmanlılara atar. Bunun üzerine Osmanlı İmparatoru olan Fatih Mehmet Han, Malkoçoğlu'ndan Prenses Elza ile erkek kardeşi Enrico'yu kurtarma görevi verir. Malkoçoğlu verilen bu

görevi yerine getirmeyi başarır. Lakin bu görev uzun bir yolculuğu ve Arnold'un bu yolculukta oluşturduğu çeşitli engelleri aşarak başarıya ulaşmıştır.

Prenses Elza ve erkek kardeşi Enriko'yu kurtarmaya çalışan Malkoçoğlu ve beş arkadaşın yolculuğunu anlatan "Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini" filmi Malkoçoğlu'nun kahramanlıkları ve Türk ideolojisini temel almıştır. Malkoçoğlu ve beş arkadaşının başından geçen serüvenleri 1970'li yılların imgeleri ve İslam dini motifleri eklenerek yorumlandığını okumak mümkündür. Filmde altı kişi olan bu ekibin liderliğini Malkoçoğlu üstlenmiş ve diğer ekip üyeleri tarafından "Başbuğ" olarak hitap edilmektedir. Filmin sonuna kadar Malkoçoğlu kimliğinin gizlenmesi, bize kahramanın kendisi için değil toplum için devleti için var olduğu algısını oluşturmaktadır. Kahramanlık olgusuna ait olan yiğitlik, cesaret, akıl ve bağlılık gibi özelliklerin filmde oynayan Malkoçoğlu tiplemesine aynen uyarlandığı görülmektedir. Yolculuk esnasında karşısına çıkan birçok sorunları kahramanda olması gereken bu özelliklerinin tümünü kullanarak aşabildiği durumuna dikkat çekilmiştir.

Bu filmlerde anlatılan tarihi olayların birçoğu gerçekliğe dayanmaz. Sadece iki tarafın olduğu simgesel kahramanlıklara oldukça yer verildiğini görmekteyiz. Bu iki tarafın birinin Türk toplumu, diğer tarafın ise Türk toplumuna düşman olan kesimdir. Malkoçoğlu filminde "Sandor'un askerlerine hadi şeytanlarım, yakalayın Malkoçoğlu'nu diyerek seslenmesi", Elza'nın "Bütün Avrupa bir olsa yenemezsiniz Türkleri. Onlar altı kişiyle seni ve askerlerini parçaladılar. Çünkü onların imanı seni boğar Arnold" cümleleri yukarıda ifade ettiğimiz iki taraflı Türk-düşman düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Prenses Elza'nın arkadaşı olan Elen'in "Bunlar şerefli, yiğit Türk akıncıları prensesim, inanın", Sandor'un "Malkoçla savaşıyorsan prensim onun bin bir hüneri vardır", Prenses Elza'nın "Bağışlayın beni Malkoçoğlu, pişmanlığın tadını tattırdınız" ve filmin sonunda "Bu yol ölüm yolu, bizlerde ölüm fedaileriyiz" cümleleri ile toplumun arzu ettiği milliyetçi ve hamasi duygulara hitap edilmiştir.

Tunç Başaran'ın yönetmeliğinde 1969 yılında çekilen "Tarkan Mars'ın Kılıcı" filmi, Sezgin Burak'ın Tarkan çizgi romanından uyarlanmıştır. Türk mitolojisinde çeşitli özellikler yansıtan ve serinin ilk filmi olan Tarkan Mars'ın Kılıcı filminin başkahramanı olan Tarkan karakterini Kartal Tibet canlandırmıştır (Gençer, 2016: 74). Avrupa Hun İmparatoru olan Attila'nın, tüm dünyaya hâkim olmasını sağlayacak olan Mars'ın Kılıcına sahip olma gayesi, filmin konusunu oluşturan ana temadır. Kılıca ulaşmak için uzun bir yolculuk ve bu yolculuk esnasında çeşitli engellerin aşılması gerekmektedir. Kılıcın yüzyıllardır bir kayaya saplı olması bu engellerden biridir. Hun Türklerinden korkan Avrupa kralları da bu kılıcın peşine düşerler. Vandal Kralı Genseriko ve Roma İmparatoru Valentinianus bu korkularını ortadan kaldırmak ve Hun İmparatoru Attila'nın ilerleyişini durdurmanın yolunu bu kılıca sahip olmakta ararlar (Gençer, 2016: 71).

Attila, Mars'ın Kılıcını alacak olan o üstün yetenekli, güçlü ve zeki askeri seçmek için eğitim alanına gider. Bu alanda ok talimi esnasında hedefe vurulan bir okun üstüne başka bir ok geldiğini ve oku ikiye böldüğünü hayretler içinde görür. Bu inanılmaz atışı yapan kişinin Hun askeri Tarkan olduğunu görür. Attila kılıcı alma görevini Tarkan'a verir. Kılıcı alma serüveninde Tarkan'a rakip olan Valentinianus'un güçlü askeri Herkül (Licius) ile Vandal Kralı Genseriko'nun adamı olan Örumcek lakaplı savaşçı olmuştur.

Mitolojik efsane olan Mars'ın Kılıcını alma yolunda Tarkan'ın yanında olan ve onu çeşitli tehlikelerden kurtaran kurt ve atı da eşlik etmiştir. Kurt, Türk mitolojisinde önemli bir imgedir. Türklerin ulusal sembolü Bozkurt olmuş ve kurt hep kutsal görülmüştür. Tarkan'ın film serilerinde kurdun ön plana çıkarıldığı, birçok engeli kurtla aştığı görülmektedir. Kahramanın karşılaşacağı engelleri; dostları, hayvanları ve akıl hocasıyla aşabileceği teması vurgulanmaktadır. Bu yolculukta iyilerin olduğu yerde kötülerin de olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Tarkan Mars'ın Kılıcı filminde Vandal Kralı Genseriko ve Roma İmparatoru Valentinianus'un Mars'ın Kılıcını alarak çevrelerine zorbalıkla hükmetmek istedikleri vurgulanmaktadır. Bu isteklerini engelleyecek iyi yürekli bir kahraman gerekmektedir. Bu da Tarkan karakteri olmuştur. Bu karakter kötünün karşısında iyiliğin zaferini elde eden kahraman olarak ortaya çıkmaktadır.

İzleyicinin zihin dünyasında oluşan iyiliğin temsilcisi Tarkan, zorba kralların amacını engelleyerek hak ettikleri cezayı almalarını sağlar. Bu şekilde izleyici kahraman imgesi ile kendisini özdeşleştirir. İyi, güçlü ve üstün yetenekli olanın tarafı olmaktan mutluluk duyar.

"Battal Gazi Destanı", "Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini" ve "Tarkan Mars'ın Kılıcı" filmlerinde yer alan kahramanlıkla ilgili arketiplere günümüz film ve dizilerinde de işlenmektedir. Sinemanın, mitolojiden beslenerek ortaya koyduğu bu kahramanlıkla ilgili arketiplere gerek eski gerek günümüz film ve dizilerinde işlenmekte ve ortaya konulmaktadır. Devlet mekanizmasının ve milliyetçiliğin önemli olduğu Türkiye ve Amerika gibi ülkelerde kahramanlık imgesi sinemada, ideolojinin bir aracı olarak

kullanılmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de sinemanın ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar izleyici tarafından rağbet gören filmlerin gelenekleri, vatan sevgisini ve milliyetçilik duygusunu betimleyerek vurguladıkları görülmektedir. Yeşilçam sinemasının 1965-1980 dönemine baktığımızda Tarkan, Battal Gazi ve Malkoçoğlu serilerinde millî duygunun ana tema olarak işlendiği görülmektedir.

“Battal Gazi Destanı”, “Malkoçoğlu Ölüm Fedaileri” ve “Tarkan Mars’ın Kılıcı” filmleri ideolojik anlamda kahramanlık, güç, savaş ve toplumsal değerlerle birlikte geniş bir bakış açısından değerlendirilebilir. Tarih boyunca kahramanlık hikâyeleri Anadolu insanı için hep bir motivasyon ve ilgi kaynağı olmuştur. Filmlerde işlenen kahramanlık hikâyeleri toplumu oluşturan orta sınıfı bile sinemalara çekmiştir (Çoruk, 2015: 73). Toplumu yansıtan bu film çeşitli unsurlarla anlam kazandırılmaya çalışılmıştır. Kısacası “Battal Gazi Destanı”, “Malkoçoğlu Ölüm Fedaileri” ve “Tarkan Mars’ın Kılıcı” filmleri, millî motifler içermekle beraber dini motiflere de yer verilerek kültürel yapıyı ortaya çıkarmışlardır. Tüm bunlar rastgele bir durum değildir. Yiğitlik, Müslümanlık, Türklük, tutsaklık gibi unsurların filmlerde vurgulayıcı bir şekilde yer verilmesinde, dönemin mevcut toplumsal sorunlarının olmasının büyük bir etkisi vardır. Çok kısıtlı imkânlarla yapılmış olan filmlerde, teknik öğeler, kamera, ışık, kostüm, dekor, kurgu, makyaj gibi unsurlarla mitolojik ve tarihî bir temanın oluşturulmaya çalışıldığı açık olarak görülmektedir. Sinema, dönemin mitolojik anlatı aracı olarak kullanılmıştır. Bu şekilde dönemin koşulları ifade edilen Türk kimliği ile beraber sinemaya aktarılmıştır.

Türk sinemasında özellikle 2000 yılından sonra ana temanın pek değişmediği ifade edilebilir. Ana tema olarak millî duyguların işlendiğine örnek olarak birkaç film ve dizi sayılabilir. İlk olarak 4 sezondan oluşan 97 bölümlük Kurtlar Vadisi Dizisi (2003), Kurtlar Vadisi Irak (2006), Nefes: Vatan Sağolsun (2009), Kurtlar Vadisi: Filistin (2011), Kurtlar Vadisi: Vatan (2017) gibi yapımların gişe rekorları kırdığı düşünüldüğünde, izleyici nezdinde millî duygular ve vatan sevgisinin ne derece önemli ve anlamlı olduğu ifade edilebilir. Bu filmlerin hemen hepsinin belirli bir ideoloji çerçevesinde hareket edildiği görülmektedir.

Kurtlar Vadisi dizisinin başrol oyuncusu olan Necati Şaşmaz (Polat Alemdar) hemen hemen tüm bölümlerde dövüşebilen, her türlü silahı kullanabilen, zeki, yenilmeyen, etrafında olan herkesin öldüğü ama kendisine bir zarar gelmediği bir karakter olarak tasvir edilmektedir. Türkiye’de 15 Ocak 2003 tarihinde “Bu bir mafya dizisidir” sloganıyla yayınlanmaya başlayan dizinin kısa sürede büyük bir izleyici kitlesine ulaştığı görülmektedir. Dizide hedeflenen temel amaç Polat Alemdar’ın yeraltı dünyasına kod ismiyle sızarak bu yapılanmanın içten çökertmesini sağlamaktır. Polat Alemdar karakteri sıfır seviyede girdiği yeraltı dünyasında önce yükselecek, yükseldikçe güçlenecek ve güçlendikçe kendisiyle ilgili gerçekleri keşfedecektir. Bu uzun süreçte hiç paniğe kapılmadan ve hata yapmadan çıkış noktasına varması izleyici tarafından takdir edilmektedir. Bu takdir Polat Alemdar karakterini kahraman olma noktasına getirmektedir.

Dizi içinde kötü işlerle uğraşan başka karakterlerin de izleyici nezdinde bir kahraman olarak algılandığı görülmektedir. İzleyiciler dizide yer alan Oktay Kaynarca’nın canlandırdığı Süleyman Çakır karakterini içselleştirmiş, kendilerinin temsilcisi olarak görmüşlerdir. Dizide Süleyman Çakır’ın ölümü sonrasında, Türkiye’nin birçok yerinde izleyicilerin gıyaben cenaze namazını kılarak ne denli bağlılık hissettiklerini bu davranışla gösterebilmektedirler. Günümüzde bile hâlen sosyal medya platformlarında Süleyman Çakır’ın dizide öldüğü bölümün yayın tarihi, ölüm yıl dönümü olarak Twitter Trend Topic Türkiye gündeminde yerini almaktadır. Bu durum sinemada kahramanlık imgesinin izleyiciler üzerinde ne kadar önemli bir etki bıraktığını ve bu etkinin ne kadar uzun sürebileceğini göstermektedir.

Dizide yer alan bazı karakterlerin isimlerinin çocuklara verildiği görülmektedir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye genelinde 1998’de 88 çocuğa “Polat” ismi verilirken bu sayının “Kurtlar Vadisi” dizisinin yayında olduğu 2004 yılında 1016’ya çıktığı tespit edilmektedir. “Kurtlar Vadisi” dizisinin başka bir kahramanı olan Gürkan Uygun’un canlandırdığı “Memati” ismi 1999 yılında hiçbir çocuğa verilmezken 2005 yılında 16 çocuğun bu isimle nüfusa kayıt edildiği tespit edilmektedir (A, 2007). Bu durum bize kahramanların toplum üzerinde ne denli etkili olduğunu gösteren önemli bir veridir. Dizide yer alan “Tapınak Şövalyeleri”, “Ak Sakallılar” gibi mitolojik temelli koruyucu topluluklara yer verilerek diziye mistik bir hava verildiği görülmektedir. Bu mistik hava ile dizide geçen kahramanların, izleyici nezdinde üstün bir seviyeye çıktığı ifade edilebilir.

Yönetmenliğini Serdar Akar’ın yaptığı 2006 yapımı Kurtlar Vadisi-Irak filmi, istihbaratçı, savaş ve dini film gibi çeşitli türlerin etkilerini gördüğümüz bir aksiyondur (Şentürk, 2014). Uluslararası bir soruna odaklanması yönünden Kurtlar Vadisi-Irak filmi, Türk sinemasında ele alınmış diğer film konularından farklı bir özellik taşımaktadır. 4 Temmuz 2003 tarihinde ABD askerleri tarafından Irak’ın Süleymaniye kentinde Türk Birliği’ne ait 11 askerin başına çuval geçirilmesi Türkiye kamuoyunda derin

bir etki yaratmıştır. Kurtlar Vadisi-Irak filmi bu etki sonucunda ortaya çıkan bir yapımdır. Film, bu olaya tanık olan bir subayın intihar öncesi filmin kahramanı olan Polat Alemdar'a kaleme aldığı bir mektup ile başlamaktadır. Bu mektubu alan Polat Alemdar ve arkadaşları intikam almak üzere yola çıkarlar. Polat Alemdar ve arkadaşları Irak'a gelir ve bu yaşanan olaydan sorumlu olan FBI ajanı Sam Marshall'ı bulur ve öldürür. Sorumlu olan kişinin öldürülmesiyle yaşanan gerçek olayın film aracılığıyla da olsa sembolik düzeyde intikamı alınmış olur. Yaşanan bu gerçek olayda ciddi manada demoralize olan halk, sembolikte olsa intikamın alınması sonucunda bir rahatlama yaşadığı ve moral oluşturduğu ifade edilebilir. Bu filmde de gördüğümüz gibi hayali bir karakter olan Polat Alemdar, kahramanlık düzeyine yükseltilmiştir. Oluşturulan bu hayali kahraman, izleyici zihninde iz bırakarak yer edinir. Sinemaya konu olan gerçek olayların gerçek kahramanları, izleyici nezdinde göz ardı edilebilmektedir. Bu göz ardı edilmenin en önemli nedeni sinemanın izleyiciye sunduğu hayali kahraman imgeleridir. İzleyicinin zihin dünyasında sinema aracılığıyla hayali kahraman imgeleri gerçek kahramanların önüne geçmesine neden olmaktadır. Bu durum sinemada oluşturulan kahramanlık imgesinin izleyici nezdinde ne derece algıları yönlendirdiğini apaçık göstermektedir.

Hollywood film sektöründe de yönetmenler ve yapımcılar kendi algılarını, eylemlerini kabul edilebilir bir hâle getirmede milliyetçi bir bağlamı kullanmaktadırlar. Bu bakış açısıyla seyircileri belirli ana temalara odaklamayı hedeflemektedirler. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nı konu edinen Pearl Harbor (2001), Rambo serisi ile Vietnam Savaşı'nı kabul edilir göstermeye çalışmaktadırlar. Amerika-Rus soğuk savaşına göndermelerde bulunan Rocky serisi Amerika Birleşik Devletleri'nin ideolojisini sinemaya taşıdığını gösteren filmlerden bazılarıdır (Özkantar, 2021: 2-3). Türk filmlerinde olduğu gibi Hollywood yapımlarında da millî duygular ve vatan sevgisi gibi temalarına sık sık yer verildiği görülmektedir. Ayrıca bu filmlerde kahramanlık imgesi üzerinde millî duygulara hitap edecek ideolojik söylemlere de yer verilmektedir. İzleyici nezdinde kutsal ve değerli kabul edilen din ve bayrak gibi unsurlarla filmlerin anlamlandırıldığı görülmektedir.

İnsan varoluşundan itibaren kendisini anlama, tanımlama ve algılama çabası içinde bulmuştur. Bu gaye ile hayatını sürdürmekte ve sürdürmeye de devam etmektedir. İnsan bu gaye içinde yaşadıkça acizliklerinin farkına varır. Birçok durum karşısında çaresiz kaldığını yaşayarak tecrübe eder. İnsan zayıflıklarını bir nebze olsun gidermek için çözüm arar. İnsan bu çözümü zihin dünyasında oluşturduğu ve olağanüstü güçlere sahip kahramanlarda bulmaktadır. Bu nedenle kahramanların yer aldığı birçok mitolojik hikâye ve efsanelerin insanlar tarafından üretildiği görülmektedir. Bu hikâye ve efsanelerde oluşturulan kahramanların kendilerini hep koruyacağı inancı ile yaşamaktadırlar. Bu mitolojik kahramanlara duyulan inancın, onların yaşam boyunca acizlikleri karşısında güçlü ve güvenli hissetmelerini sağladığına inanmaktadırlar. Tarkan Mars'ın Kılıcı filminde Attila'nın Mars'ın Kılıcını alma konusunda olan tereddüt, üstün yetenekli ve korkusuz olan Tarkan'ı gördükten sonra ortadan kalkmıştır. Kurtlar Vadisi-Irak filminde Amerika askerlerinin Türk Birliği'ne olan saldırının intikamı bir sinema kahramanı olan Polat Alemdar tarafından alınması. Bu örnekler baktığımızda insanın üstesinden gelebileceği durumlar karşısında bir kahraman bulmaya çalıştığı ve bu kahraman aracılığıyla durumun üstesinden gelmeye çalışıldığı görülmektedir. Eski çağlarda insanlar bu kahramanları mitolojik hikâye ve efsanelerde bulmaktaydılar. Şimdi ise bu mitolojik hikâye ve efsanelerden beslenen sinema yapımlarında bulmakta ve içselleştirmektedirler. Bu nedenle sinemanın insanlar üzerinde ideolojik ve psikolojik etki oluşturan önemli bir araç hâline geldiği ifade edilebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İnsanın var oluşunu anlamlandırmada kullandığı uygulamalar arasında yer alan mitlerin kaynağı ideolojidir. İdeoloji, insanların yaşanmışlıklarını dikkat çekici bir biçimde montajlar ve bu haliyle insanlara sunar. İdeoloji bu şekilde kitlelerin kabulünü alarak güç kazanır. Sinema bu güçten ve kitlelerden faydalanmak için mitolojik anlatıları aynen uyarlayarak ve kendi bakış açısından yorum katarak bu ideolojik işlevi üstüne vazife olarak alır.

Sinema; var olduğu günden beri öyküleri, masalları veya hikâyeleri toplumların, kültürlerin özelliklerine göre aktaran bir araç olmuştur. Sinema bir iletişim ve sanat aracı olarak mitolojilerden, efsanelerden, tarihte yaşanmış çeşitli hikâyelerden etkilenmiştir. Kendi sinema anlayışını ortaya koymaya çalışan Türk sineması da Türk toplumunun ve kültürel değerlerin etkisinde kalmıştır. Dünyada 1970'li yıllarda başlayan ve Türkiye'yi de içine alan kavgalar, çekişmeler, siyasi, sosyal, ekonomik anlaşmazlıklar sinema anlatımını ve üretimini etkilemiştir.

1960'lı yıllardan sonra toplumsal yapı değişmeye başlamıştır. Bu yıllar, yaşanan sıkıntılarla beraber toplumun yavaş yavaş kendi içine yöneldiği ve kültürel benliğine önem vermeye başladığı bir dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntılar, baskılar, sansürler özellikle ekonomik yönden sinemayı etkilemesine rağmen filmler üretilmeye devam edilmiştir. Dönemin içinde bulunduğu zorluklar kadar Millî duyguları ve Millî benliği hoş tutan film anlatımlarını karşımıza çıkarmaktadır. Bu anlatımlarının esasında mitolojik ve tarihsel unsurların yer aldığı bazı filmlerde kahramanlık imgesine sıkça yer verilmiştir. Bu şekilde bozulmuş, parçalanmış olan millet algısına yönelik yeni bir toplumsal birliktelik sağlamaya çalıştığı ifade edilebilir. Ortaya koyduğumuz bu çalışmada örnek olarak ele aldığımız "Battal Gazi Destanı", "Malkoçoğlu Ölüm Fedailerini", "Tarkan Mars'ın Kılıcı" ve günümüz film ile diziler bunlardan sadece birkaç tanesidir. Bu filmlerde, Türk gelenek ve göreneklerin, ideolojik bir anlatımla vurgulandığı görülmektedir. Filmlerde özellikle kahramanlık imgesi, cesur Türk savaşçısı hikâyesi bünyesinde anlatılmaya çalışılmıştır. Bu kahramanlık imgesi, Türk halkı için dikkat çekici olmakla beraber yaşanan sıkıntılı dönem içinde sahip olduğu değerleri korumak ve sahip çıkmak için ortaya konulan bir araç olduğu söylenebilir.

İnsanları birlik içinde tutan kültürel değerler, gelenekler, görenekler, örf ve âdet gibi kavramların, toplumun temel yapıları olduğu bilinmektedir. Dönemin şartlarına göre üretilen filmlerde bu kavramlara yer verilerek toplumun duygusal yönüne hitap ettiği ifade edilebilir. Yaşamımız boyunca yüzleşeceğimiz engelleri nasıl aşmamız gerektiğini ve toplum tarafından hoş karşılanan davranışların hangilerinin olduğunu mitolojik kahramanlarda görüp, alıp ve özümseyebilmekteyiz. Bunun yanında insanların ne denli güçsüz ve yetersiz oldukları gerçeğiyle de yüzleşmeyi sağlamaktadırlar. Bazen yanlış ve zayıflık gibi davranışlarda bulunan kahramanlar an geldiğinde sonucu ne olursa olsun fedakârlıktan kaçınmamaları, o anda doğru yolu seçme tercihleri onları kitlelerin gözünde ayrı bir yere koymuştur. Bu film ve dizi serilerinin, Türk toplumunun bir kimlik arayışı ve moral/motivasyon ihtiyacını karşılamada önemli katkıları olmuştur.

Mitler, evrensel veya bir milletin değer yargılarını nesilden nesile aktarımını sağlayan yazılı veya sözlü araçlardır. Bu değer yargılarını aktarımı için de mitlerin sürekliliği önemlidir. Mitlerin sürekliliği sayesinde değer yargıları toplumların içine nüfuz eder. Bu durum toplumların zaman içinde bir değişim veya dönüşüm yaşamalarını sağlar. Bu süreç mitlerin çeşitli alanlarda yer almasının nedenini ortaya koymaktadır. Toplumlar mitoloji ile sürekli bir ilişki içinde olmuştur. Bu ilişki sonucunda toplumlarda çeşitli ritüellerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu ritüeller bir nevi sözel ürünleri yani ulusal kodlar taşıdığı ifade edilebilir. Bu ulusal kodlar Türk medyasında bir dönüşüme uğramadığı ve bu nedenle Batı kaynaklı içeriklere yer verildiği düşüncesine vardığımızı söyleyebiliriz. Batı kaynaklı içeriklere yönelmenin çeşitli nedenleri sıralanabilir. Ticari kaygı bu nedenlerin başında sayılabilir. Diğer bir neden ise, İslam öncesi Türk mit ve ritüellerin hurafe ve batıl olarak görülmesi söylenebilir. Bu durum Türk mitolojisinin, Türk toplumunun sosyal hayatında etkisini azalmasına ve hatta yok olmasına neden olduğu söylenebilir.

Eski çağlarda mitoloji, bir ulusun ya da milletin kimliğini, benliğini ifade etmede destan gibi sözlü anlatılar etkili bir araçtı. Şimdi ise gelişen teknoloji ile birlikte bu durum artık görselliğe geçmiştir. Sinemanın, bir uygarlığın ya da köklü bir ulusun tarihini anlatmak ve kişiler arası duygusal bir bağ oluşturmada güçlü bir etken olduğunu ifade edebiliriz. Sonuç olarak sinema geçmişin yaşantılarını günümüze taşıdığı gibi kendisi var oldukça, günümüz tarihini çeşitli teknik ve yöntemler kullanarak gelecek nesillere aktarmaya devam edecektir.

Yazarlık Katkısı

Çalışma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Abisel, N. (2005a). Türk Sinemasında Film Yapımı Üzerine Notlar. *Türk Sineması Üzerine Yazılar*. Ankara: Phoenix Yayıncılık.
- Akad, L. (2004). *Işıklı Karanlık Arasında*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akgün, Ö. U. (2008). Kahraman Olgusunun Çizgi Romandan Sinemaya Uyarlamadaki Görünümü: Tarkan ve Conan Örnekleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı*.

- Aldemir, A. (2020, Aralık). 1970'lerdeki Olayların Mitolojik Bir Öge Olarak Türk Sinemasındaki Kahramanlık Anlatısına Etkisi: "Battal Gazi Destanı" Film Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu*, 1(2), 33-34.
- Alpoğuz, S. (2019). Yeşilçam Sinemasında Tarihi/Kostüme ve Destansı Filmlerde Kahramanlık Mitosunun İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Sinema Bilim Dalı*.
- Anadolu Ajansı (2007). Mart 24). *Diziler Çocuk İsimlerinde Etkili*. Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/diziler-cocuk-ismilerinde-etkili-6191184> adresinden 15.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Arkın, C. (2001). *Adını Unutan Adam*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Aslan, M. (2015). Sinemada Milliyetçilik ve Estetik: Türk Sinemasındaki Milliyetçi Filmlerin Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı*.
- Ayça, E. (2003-2004). *Yeşilçam Sonrası*. Ankara: Antrakt Yayınları.
- Badiou, A. (2013). *Yeni Bir Siyaset İçin Felsefe*. (Çeviren: B. Özkul, & E. Ünal) İstanbul: Encore Yayınları.
- Başgöz, İ. (2016). Aşıkların Yaşamlarıyla İlgili Türk Halk Hikayeleri. (7), 291-292. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*.
- Bayat, F. (2010). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötügen Neşriyat Yayıncılık.
- Çelik, M. A. (2015). Türk Kimliğinin İnşasında Türk Sinemasının Rolü-Tarihî Filmler ve Cüneyt Arkın Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş, H. (2014, Eylül). Türk Sinemasında 1960-1980 Yılları Arasında Çizgi Roman Uyarlaması Fantastik Filmlerde Erkek Kahraman Temsili. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s. 1.
- Ekin, K. (2020, Ağustos 6). *Jung Arketipleri ile Tarkan*. Psikoloji Ağrı: <https://www.psikolojiagi.com/jung-arketipleri-ile-tarkan-gumus-eyer/> adresinden 24.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Ergin, M. (2017). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erkılıç, H. (2003). Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bunu Sinemamıza Etkileri. *Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlilik Tezi*, 120.
- Gençer, F. (2016). 1969-1973 Yılları arası Türk filmlerinin mitolojik ve göstergebilimsel çözümlemesi: Tarkan film örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilimdalı*, 71-74.
- Gül, U. (2018). Modern Sinema ve Mitoloji: Angelopoulos Sinemasında Yunan mitolojisinin İzleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Koryürek, E. B., Taner, H. & Altan, Ç. (2023). *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Kuyucak Esen, Ş. (2010). Türk Sinemasının Kilometre Taşları. *Agora*, 64-74.
- O'Faolain, S. (1956). *The Vanishing Hero* (s. 16). içinde London: Eyre&Spottiswoode.
- Özkan, S. (2023). *Viking Mitolojisi Kapsamında Tarkan "Viking Kanı" Filmi*. Güncel Tarih: <http://www.gunceltarih.org/2020/06/viking-mitoloji-tarkan-viking-kan-filmi.html> adresinden 17.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Özkantar, M. Ö. (2021). Türk ve Amerikan Sinemalarında Milliyetçi Söylem ve İdeolojinin Karşılaştırmalı Analizi. *Gaziantep Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu*, 2-3.
- Propp, V. (1985). Morphology of the Folk Tale. *University of Texas Press*, 31-34.
- Rank, O. (2016). *Kahramanın Doğuş Miti*. (Çeviren: G. Yavaş). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Scognamillo, G. (2003). *Türk Sinema Tarihi* (s. 282). İçinde İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Şener, E. (1970). *Yeşilçam ve Türk Sineması*. İstanbul: Kamera.
- Şentürk, R. (2014). Türk Sinemasında Durum Analizi. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Tüysüz, D. (2019). Mitolojinin sinemada modern yorumu. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(21), 323-341.
- Üçer, N., Dağlı, N. & Soyseven, E. (2020). Kahraman Miti, Olgusu ve Yolculuğu Üzerine Simgesel Bir İnceleme: Netflix "Hakan Muhafız". *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 58.
- Yıldırım, T. E. (2007). Tarih Kostüme Avantür Sineması'nda Kahraman Tiplemesinin Psikolojik Analizi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı*, 102.